

vül hozzá fog járulni a szoros rokoni barátság köteleinek állandó megszilárdításához, a mely kötelek fajrokon népeinket összefűzik és Szerbia jólétének és Oroszországgal testvéri egységben való békés fejlődésének legjobb zálogát alkotják. Üritem poharamat felséged, Sándor trónörökös és az egész királyi család egészségére, valamint Szerbia boldogságára és virágzására!

Péter király erre a következő felköszöntővel válaszolt:

— Az atyai örömet, melyet oroszországi látogatásommal kapcsolatban érzek, a midőn alkalmam van leányomnak Konstantinovic János nagyherceggel való házasságán jelen lenni, még fokozza az a körülmény, hogy felségedet ismét üdvözölhetem. Szíves vendégszeretetért és jóakaró rokonzás-szavaiért felségednek mély köszönetet mondok. Felségednek e szavai nagy mértékben erősítik a hű barátság alapján fönnálló amaz *évszázados jó viszonyt, mely fajrokon testvérországaink között fönnáll* és minden szerbnek szívében lelkes visszhangra talál. Velem összhangban népem attól a reménytől van áthatva, a melynek az imént felséged ünnepies kifejezést adott, hogy a családi esemény, melyet ma ünneplünk, hozzá fog járulni ahhoz, hogy azt a *szoros barátságot, mely Szerbiát ujászületése óta a nagy orosz testvérral összeköti, még szilárdabba fűzze*. Velem egyetértve népem ebben a barátságban látja békés fejlődésének és jövőjének legértékesebb zálogát. Üritem poharamat felséged egészségére és ő felségeik a cárné és az anyacárné, a trónörökös ő császári fensége és az egész császári család egészségére, valamint a hatalmas szláv Oroszország virágzására és dicsőségére.

Pétervár, szept. 2.

A cár a következő rendjelkitüntéseket adományozta: *Heléna* hercegnőnek a Szent Katalin-rendet, *Sándor* trónörökösnek a Szent Endre-rendet, *Milovanovic* miniszterelnöknek a Fehér Sas-rendet a gyémántokkal, *Nikolics* szkupstina elnöknek a Fehér Sas-rendet, *Davidovic* belgrádi polgármesternek az I. osztályú Szaniszló-rendet. A királyi kíséret többi tagjai díszajándékot kaptak. *Popovic* szerb követ gyémántdíszrel kidolgozott burnót-szelencét kapott.

Magyarország — amerikai tükörben.

— Horace Fletcher cikke. —

Budapest, szept. 2.

Lapunk múlt vasárnapi számában megírtuk, hogy *Horace Fletcher*, a világszerte ismert amerikai író, a kinek nevét nagyszerű életrendszeréről is ismerik mindenütt, öt hónap óta Budapesten tartózkodik és könyvet ír gyermekvédelmünkről. Cikkünkben ismertettük egyéniségét és életrendszerét is, a mi élénk visszhangot keltett a közönségben. De megszólaltatta cikkünk magát *Fletchert* is, a ki a következőkben mondja el Magyarországon szerzett tapasztalásait és megfigyeléseit.

Fletcher cikke így szól:

Szerettem volna titokban tartani, hogy könyvet írok arról a csodálatosan szép tárgyról, a melynek neve: Magyarország gyermekvédelme; mindaddig, míg el nem készültem vele, mert féltem, hogy munkám nem lesz méltó a tárgyhöz és ez esetben tehetetlenségemet szívesebben eltitkoltam volna. Miután azonban már megtudták és nyilvánosságra hozták tervemet, fokozott erővel és igyekezettel dolgozom rajta, és igyekezni fogok tapasztalataimat minél szélesebb körben terjeszteni.

Megmondom, hogy mi az oka annak, hogy én az önök polgár-kulturáját miért vágyom minél alaposabban tanulmányozni? Azért, mert azt mintegy teljesen új fölfedezés világitásában látom és mert, hogy őszinte legyek, én tulajdonképpen — *kém* vagyok.

De hadseregük előkészületei nem érdekelnek és katonai felszerelésüknek sincs egy fillérvnyi értéke sem én előttem, legföljebb sajnálattal gondolok rá, hogy mennyivel hasznosabb rélokra fordíthaták volna a hadseregbe költött milliókat. Az én kémkedésem inkább olyan természetű, mint *Árpád* vezérüké volt, mikor követeiket küldött a *tejjel és mézzel folyó országba*, a hol új Éden-kertet teremtett.

Magyarország világhírű a patriotizmusáról és a földmíveléséről. Méltán! De én találtam valamit Magyarországon, a mi jobban érdemeit önöket az egész világ bámulatára és a mi alapjában sokkal fontosabb, mint az emberi igyekezetnek bármely formája.

Nem valami ál-entuziazmus hatása alatt, hanem jól megfontoltan jelentem ki, hogy vé-

leményem szerint *egész Európában a magyar agyvelő a legtermékenyebb és a magyar szív a legforróbb*. Polgár-kulturájuk rendszeres tervében, a melyben egy nagyszerű privát jótékonyági testület: Az *Országos Gyermekvédő Liga* együtt működik az állami gyermekvédelemmel, oly előnnyel használják eszüket és szívüket, hogy az első utánuk következő generáció a magyarokat fogja az egész világ civilizációjának legfelső fokán látni.

Helyesen állapította meg szerkesztő ur, hogy az önök polgár-kulturájának tanulmányozásában a japán módszert használtam. A japánok ugyanis azt mondják, hogy többet ér egyszer látni valamit, mint százszor beszélni róla. Alkalmam volt megismerni nevelőszülőket, kikhez dajkaságba adják az elhagyatott vagy szerencsétlen körülmények között élő gyermekeket és így volt alkalmam meggyőződni ezeknek a paraszt-otthonoknak a tisztaságáról és rendjéről, a mely egyforma volt úgy a falvakban, mint a tanyákon.

Kedves honfitársai, *Klősz Pál* ur és neje vendégszeretetének köszönhetem, a kik automobilukon független inspekció-köruttra vittek szép Magyarországon, továbbá *Széchenyi László* grófnak és *Ruffy Pál* dr.-nak, a kik a gyermekvédelem belső titkait föltárták előttem, hogy oly sokat láthattam és még többet csodálhattam.

A multkori cikkében azt is helyesen jegyezte meg tisztelt szerkesztő ur e sorok írójáról, hogy nem álmodozó, sem pedig szociológiai teoretikus. Szerencsém volt *több mint ötven évvel ezelőtt* Japánban tartózkodni, a mikor ez az ország még feudális állam volt, teljesen elzárva a világtól, s megfigyeliem, mint alakult át csodálatos fejlődéssel világhatalommá. Szociológiai iskolázottságom tehát gyakorlati és változatos. Több mint harminc esztendeig előkészületeket tettem és megfigyeltem és csak az utolsó husz évet szenteltem a gyűjtött tapasztalatok fölhámlásának.

Tanulmányaim végeredményeképpen arra a következtetésre jutottam, hogy a társadalom strukturája azért oly gyöngye, mert a két alaposzlopának szilárdságára kevés gondot fordítanak; ezek a főtenyezők: az egyéni egészség és a gyermek ápolása és gondozása. Hasztalan igyekszik később az állam, az orvosi tudomány és az iskola gyógyítani azokat a hibákat, a melyek a két alaposzlop gyengeségéből származnak. Én tehát kizárólag ezeket a tárgyakat tanulmányozom.

Az egyéni egészség azért a legnagyobb fontossága, mert a leghelyesebben akkor nevelünk egy gyermeket és az államnak jó polgárt, ha megtanítjuk legszegényebb korától kezdve egészségének megóvására. Értjük ezalatt még lehetőleg a megszületésük előtt való befolyást az anya táplálkozásának a helyességével, a mi kiváló fontossága.

Miután teljesen az egészség megóvása volt csak tanulmányaim célja, nemcsak ezt a kérdést sikerült megoldanom és bebizonyítanom, hogy mindenki biztosíthatja egészségét gondos evés és ivás által, ha egy pár egyszerű szabályt követ, melyet szerkesztő ur 27-iki cikkében közölt is már, hanem oly nagymérvű megtakarítást is érhetnénk el, a mely hozzáértő személyek becslése szerint az Egyesült-Államokban félmillió dollárt tesz ki naponként. Ez az eredménye annak a propagandának, melynek kifejtésében és terjesztésében tizennégy év óta érdekelve vagyok.

Öt év sem kellett volna ennek a nagy gazdasági fejlődésnek az eléréséhez, ha az orvosság nem lett volna oly egyszerű és olcsó; azért tartott annyival hosszabb ideig, míg értékelni tudták és elterjedhetett, a mi sokkal könnyebben ment volna, ha üvegben drága pénzért árulják.

Az egészség és a megtakarítás, ezek a *fletcherizmus* előnyei; ma már hivatalosan elvannak ismerve és a *fletcherizmus* szó jelentőségének teljes magyarázatával benne van a nagy angol-amerikai szótárakban. Ez a fejlődő propaganda kiterjeszkedik azokra a vonalakra is, a melyek alapjai azoknak az üzleti elveknek, melyek segítségével óriási vagyonok halmozódtak fel Amerikában. Ez az úgynevezett: *tudományos business*, a melyről sokat lehet majd hallani a következő években.

Miután a golyót oly erővel indítottam meg, hogy gurulásának sebessége önmagától fokozó-

dik, életem missziójának másik felét dolgozom ki: a gyermek védelmét.

Még 1898-ban egy könyvet írtam erről a tárgyról, és: *Az utolsó árva, vagy társadalmi vesztegzár* címmel adtam ki. Ebben a könyvben oly reményeknek adtam kifejezést és olyan dolgokat jószoltam, a melyek oly optimisztikusak voltak, a mint az akkor csak az én képzeletben születhetett. Azt hiszem, ugyanabban az esztendőben proklamálta az önök nagy Széll Kálmánja, mint belügyminiszter, az államhatalom legnagyobb igazságát, hogy: az államnak *kötelessége* megvédeni, nevelni és gondozni *mindazokat* a gyermekeket, a kik ezt a jussukat nem kaphatják meg szüleiktől, vagy hozzátartozóiktól!

Miután önök ezt az igazságot törvénybe iktatták, kötelességük teljesítéséhez igazi magyaros hévvel fogtak, de úgy találták, hogy az államnak bizonyos alkotmányos korlátai vannak oly gyermekekkel szemben, a kik bármely okból idegeneknek tekintetnek. Megalkották tehát *Az Országos Gyermekvédő Ligát*, a melynek, bár együtt munkálkodik az állammal, mégis meg van a kísérletezési szabadsága is, a melynek az eredményét, ha sikerrel jár, az állam azután magáévá teszi.

Az ország különböző részeiben levő intézményeiket tanulmányozva, azt láttam, hogy a mit önök gyakorlatban fölmutathatnak, az *maga a tökéletesség*. Be van váltva a legtöbb reménységem és jóváindulásom, a melyet tizennégy évvel ezelőtt könyvemben megírtam és még sokkal több, mint a mennyit akkor elképzelhettem. Ezalatt az idő alatt én egy módszert dolgoztam ki a gondos evés és egészséges gondolkodás tanítására, a mely kiegészíti majd az önök polgárképző metódusát és tökéletessé teszi.

Sajátságos, hogy az önök gyermekkorházai ugyanazt a fölfedezést tették a beteg gyermeknél, mint én a felnőtteknél: vagyis, hogy a *túltáplálás* a leggyakoribb oka a betegségnek. Mi ugyanezt a fölfedezést tettük Amerikában. Ha a gyermek beteg, akkor a dajkák és a szülők sietnek etetni, hogy erőt gyűjtsön, nem gondolva arra, hogy a szegény kis gyermeket éppen a túltáplálás tette betegg.

Ugyanigy van ez a felnőtteknél is. Tuláságosan gyorsan esznek és ennek következtében természetesen túlságosan sokat is, s miután betegg tették magukat az evéssel és ivással, ez utóbbi által okozott tüzet, a mit szomjúságnak neveznek, újabb alkoholmennyiséggel akarják oltani. Ez csillapítja ugyan rövid időre az égést, de azután annál jobban kinozza, emésztli a testet, míg valami betegség alakjában kitör. A kényszerű diéta azután egyelőre rendezza a szervezetet, hogy gyógyulás után még nagyobb visszaéléseknek legyen kitéve.

Szerkesztő ur igazat mondott, mikor azt írta rólam, hogy közölni akarom a világgal, hogy mit tapasztaltam a magyar gyermekvédelem tanulmányozása közben. A tudományos businessnek egyik alapigazsága, hogy egy sikeres demonstráció többet ér száz teóriánál. Ez rokon az előbb idézett japán közmondással és mindkettő nagyon igaz.

Miután én figyelemmel kísérttem a modern Japán fejlődését kezdettől fogva és ismerem szokásaikat és jellemüket, tapasztalataimnál fogva látni vélem az önök gyermekkulturájának az eredményét. Gyakorlati tapasztalataim vannak a gyermekeknek a *fletcherizmusra* való tanításában. Newyork szegény városrészeiben meggyőződtem róla, hogy a jó mag kicsirázik a legsoványabb talajban is. A szegény szülő gyermeke sokkal jobb anyag, mint a jómódban született, mert nincs annyira kitéve a fényűzés, hastaság és elkényeztetés veszedelmeinek. A szép lótuszvirág csak a mocsárban nő és a szerencsétlenség mocsarából nőnek ki gyakran a civilizáció legszébb virágai.

A *Gyermekvédelem Lapja* augusztusi számában kimutatást közöl a Barnardo-Otthonok munkájáról, mely 98 $\frac{1}{2}$ százalékos sikert mutat föl 1 $\frac{1}{2}$ százalékos balsikerral szemben. A magyarok gyermekvédelmi rendszere fölülmulja a Barnardoét, a melyet jól ismerek. Önök tizennégy év után sokkal kevesebb költséggel négyszer akora eredményt tudnak fölmutatni, mint a mennyit az angolok Barnardo rendszerével negyvenhat év alatt értek.

Az önök adminisztratív kiadásai sokkal kisebbek, mint a világ bármely hasonló kaliberű

munkájának a költségei, s már ez magában véve is bizonyítéka rendszerük missziószerű értékének és gyakorlati munkájuk becsületességének.

Helyszüke miatt nem közölhetné lapjában mindazt a sok jót, a mit gyermekvédelmi és polgárkulturai munkájukról mondani szeretnék és azonkívül könyvem számára is meg akarok egyet-mást örizni. Hogy kiemeljem és bebizonyítsam, mennyire becsülöm és méltányolom a magyarok gyermekvédelmi munkáját és hogy befejezzem válaszomat, példát hozok föl a legmodernebb amerikai tudományos business-rendszerből.

Nemrég halt meg Párisban a tudományos-businessnek egyik legbátrabb és fáradhatatlan előharcosa, a kinek hagyatékát legkevesebb kétszáz millióra becsülik. Mint üzletembernek szokása volt, hogy bárkinek, a ki kételkedett állításának a valóságában, vonatkozott az bár adás-vevésre vagy politikai véleményére, egy milliós fogadást ajánlott föl. Ugy is hívták: *Gates, a ki egy millióba fogad.*

Magyarországon sok a sportsman, a ki a lóversenyeken játszik. Ezt onnan tudom, hogy a mikor idejöttem, éppen futtatás volt és még egy fürdőszobát sem kaphattam a szállóban, a hol lakni szoktam. Fél éjszakán át kerestem lakást, míg végre átjöttem Budára, a hol találtam és oly jól éreztem magamat, hogy *öt napra tervezett tartózkodásomat öt hónapra nyújtottam ki.* Buda, a gyönyörű Duna partján, a hol mindig hűvös, friss szellő lengedez, a világnak hasonló jellegű legszebb tartózkodó helye. De erről máskor!

Miután a magyar lovas nemzet, természetesen, hogy fiai a ló-sportnak hivei. Halottam, hogy míg *Edelsheim-Gyulai* Lipót és *Széchenyi* László grófok az Országos Gyermekvédő Liga leglelkesebb támogatói, sőt előharcosai, addig a mágnás és a politikai köröket inkább a lótenyésztés és a politikai versenyek érdeklik és a Liga nemes embernevelő munkájában nem vesznek részt. Ugyazintén azt is láttam, hogy a királyi család is csak az egyházi és katonai ügyek iránt mutat érdeklődést.

Hajlandó vagyok bárkivel is fogadni egy millió fillérbe, hogy tíz éven belül az önök gyermekvédelmi munkáját fogják elismerni az államhatalom legnagyobb erősségének, minthogy az most az államnak legjövődelmesebb befektetése. A magyar gyermekvédelmi rendszer a magyar alkotmányának legnagyobb tökéletessége és finomodottsága, a mely jobban fog ragyogni a történelem annáleseiben, mint az alkotmányának bármely más áldása.

A fogadás följajlásánál számítok azonban a munka folytatásának a fejlődésére és számítok a gyermekeknek a *fletcherizmussal* való megismertetésére, mely már elő van írva azokban a menedékházakban, ahová haldokolva viszik be a tultáplált csecsemőket.

A Liga munkájának a története a legszebb tündérmese, a melyet eddig ismerek, és bizonyára gyönyörű lesz a folytatása is. Egy múmust is megölt az állam és a Liga gyermekvédő munkája. Mindig attól féltek ugyanis, hogy az a gondviselés, melyben az állam az elhagyott és törvénytelen gyermekeket részesíti, növelni fogja az erkölcstelenséget és csökkenti a felelősség tudatát a házasságon kívül, sőt azon belül élő szülőkben is. De ellenkezőleg: az eddigi eredmények azt bizonyítják, hogy a törvénytelen születések száma csökkent, a mi a védelem és gondozás terjedésének az eredménye.

Egész hadseregük van némeslelkű emberekből, a kik áldásos befolyásukat mindenütt terjesztik, a hol arra szükség van. Például: A drezdai higiénikus kiállítás, mely egyike a világ modern csudáinak, fontos egészségi és gazdasági tanításban részesíti az emberiséget. *Ruffy* Pál dr. az általa mozzgatott gépezet segítségével eljuttatta ezeket a tanításokat a Magyarország különböző részeiben fekvő tizenhét gyermekvédelmi centrumba, a hol azokat a gyermekvédelem munkájának háromszáz munkása megfogadja és terjeszti. Ez a háromszáz ember, a ki egészséget, erkölcsöt és helyes gazdálkodást tanít, körülbelül hatvanezer családdal van közvetlen érintkezésben.

Budapest kávéházaiban és parlamentjének csarnokaiban talán még nem is beszéltek a drezdai kiállításról, mikor annak nagy kulturális színvonalon álló rendezőse így határozta meg gyermekvédelmük kiküldött kiállítását: *Magyarország hatalmas gyermekvédelmi szervezete.*

Ha a Konzervatív németek, a kik tudományos kiállításán akarják bemutatói Németország szupremáciáját, hatalomnak nevezik az önök gyermekvédelmi munkáját, akkor a magyarok meg lehetnek győződve arról, hogy ebben a dologban igazán kiváló munkát végeztek Magyarországon.

Külföldi botanikusok a Magas-Tátrában.

— Levél a szerkesztőhöz. —

Szepesbela, augusztus.

A *Budapesti Hirlap* augusztus 20-iki számában két cikkelyt is olvashatott kiki, s pedig igazán érdeklődéssel, a Magas-Tátráról. És milyen igaza van *S. Zs.-nek!* Mennyire megkapó hűséggel is festi le Germánia szívós kitartással, lankadatlanul és folyton előretörő szülötteit. A másik, kitünő tollra valló cikkely érdemes írója pedig fölsóhajt, hogy: „A németek sokkal lelkesebb hivei a Tátrának, mint mi!” Bizony-bizony, jobban ismerik ők nemcsak turisztikailag, hanem tudományos tekintetben is.

A mi lelkes embereink előtt örökösén csak az idegenforgalom emelése lebeg; úgy várom folyton, de eddigelé hiába, hogy mikor akad már valaki, a ki nemcsak azzal akarja elérni, hogy „magunknak örök időkre biztosítsuk” a Tátrát. Mert ideális alapok nélkülözésével azt mi sose fogjuk elérni; csak úgy, ha elsősorban mi magunk is szerzünk különleges érdemeket. Mert őszintén szólva, — de csak csöndesen mondom — a Tátra fölfedezése körül a mi javunkra nem sokat róhatunk a külföldiekkel szemben.

A turisztikai babérokat a németek, lengyelek már legnagyobbbrészt leszaggatták maguknak; tudományos tekintetben... erre csak sóhaj törhet föl az igazán magyarán érző kebelből.

A Magas-Tátra flóráját legelsőül a magas Észak szülötte: *G. Wahlenberg* hirneves svéd tudós ismerette (*Flora Carpathorum principalium*, Göttingae, 1814.). Az utána következő botanikusok igen nagy számú névsorát én itt nem közölhetem, csak néhány nevet említek föl azok közül, a kiknek neve a virágos növények ismeretése révén fényesen ragyog a tudomány könyvlapjain: *Sagorski & Schneider* (*Flora der Centralcarpathen*, I—II. Leipzig, 1891.), *B. Kotula* (*Distributio plant. vasc. Cracoviae*, 1889/90.), s a hirneves orosz egyetemi professzor: *F. Pax* dr. (*Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Carpathen*, Leipzig, I. 1898. II. 1908.). Eme munkák után, mi már, ha volna is kedvünk hozzá — csak böngészgetni tudnánk.

A Tátrának nagyszámú növényritkasága van. Sok olyan virágos növénye van, a melyet meggyűjteni — messze vidékekről vándorolnak hozzánk a botanikusok. Szerényen, zajtalanul dolgoznak, nem kürtölik világgá, hogy miért jönnek. Látják, hogy mi honbéliek nem igen törődünk velök, hát özönlenek szét, itt ezt a Középeurópában fekvő könnyen megközelíthető, mégis sok részében: terra incognita-t fölkeresni, növénykincseit összegyűjteni és földolgozni.

A minap Magas-Tátránknak a botanikai disciplina egyik széles e világon ismert nevű érdemes művelője volt vendége. — azaz bocsánat: ismételtén is felkereső látogatója: *A. Engler* titkos tanácsos, berlini egyetemi professzor hetedmagával. Szép uti programjukat *Pax* professzor állította egybe: Krakóvból indultak, honnét Zakopane-re (Giewont, Koscielisko-völgy), majd a tőlünk gyáván átengedett, a Tátra gyöngyszeméhez: Halastóhoz, onnét a Poduplaski-völgyön, Lengyel nyergen át Tarpatakfüredre, Kistarpataki völgybe. Bélai méshavasokba (Drechslerhäuschen, Kopa-hágó), Késmárk (Jeruzsálem-hegy), Poprád, Dobsina megtekintése után a Tengerszemcsucs-ra s onnét Zakopane-n át vissza Berlinbe mentek.

Érdekes társaság; elől a 67 éves, tudós, ősz professzor hosszú turista-bótjával s utána szép sorjában a többi. Az ősz professzor folyton magyarul, oktat, készségesen adja a felvilágosításokat; szemleme friss, energiája törhetetlen; modorában semminemű nyoma a póznak, avagy a tekintélyhajhásznak. S milyen otthonos a Tátra növényei világában!...

A társaság elragadtatással gyűjti a virágokat s több, az Alpesekeket is jól ismerő tagja gyönyörűséggel szemléli az égbetörő, havas, szaggyalott csucsokat, mert — a Tátra nekik sokkal jobban tetszik,